

2. Сучасний український народний хор

У практиці народно-хорового виконавства (професіонального і аматорського) досить мало є творчих колективів, котрі сповідають виключно традиційний народний багатоголосий гуртовий спів. Це невеликі мішані гурти (ансамблі) як: “Берегиня” (м.Київ), “Кралиця” Київського національного університету культури і мистецтв, чоловічий гурт “Чумаки” (м.Київ). Найбільшої популярності набули великі народні хори, ансамблі пісні та танцю, які репрезентують традиційне народне мистецтво регіонів України.

Сучасний український народний хор – явище досить складне, творчо різноманітне. В ньому, окрім основної хорової групи, є декілька самостійних: хореографічна, інструментальна, фольклорна. До створення концертних програм запрошуються майстри різних художніх програм: композитори, поети, балетмейстери, художники. Це не просто хор, а своєрідний театр, де вільно лине пісня, з азартом носяться танцюристи, віртуозно звучать народні інструменти.

Сьогодні народний хор достатньою мірою володіє вокально-технічними навичками, високою художньою та сценічною культурою, знаннями народно-стилістичних особливостей етнофольклору регіонів – і все це впроваджує у виконавську практику. Йому доступні найскладніші твори (в межах його виконавської компетенції), побудовані на

Щедрівка

Музика Л.Дичко

10 *Maestoso*

Щед - рий ве - чір,
 Щед - рий ве - чір,
 Щед - рий ве - чір,
 Щед - рий ве - чір,
 Щед - рий ве - чір!

доб - - - рий ве - чір!
 доб - - - рий ве - чір!
 доб - - - рий ве - чір!
 доб - - - рий ве - чір!
 доб - - - рий ве - чір!

народно-виражальній основі – від народної пісні, обробки, авторських творів, духовної музики до сучасних модернових хорових полотен (прикл.10).

За структурою у всіх сучасних народних хорах простежується чіткий класичний поділ на голоси і хорові партії: жіночі – сопрано академічні, сопрано народні, альти народні;

Діапазон сучасного українського народного хору та хорових партій

11

Робочий діапазон народного сопрано   *Робочий діапазон академічного сопрано*

Робочий діапазон народного альти I

Робочий діапазон народного альти II

Робочий діапазон тенорів I

Робочий діапазон тенорів II

Робочий діапазон баритона

Робочий діапазон центрального баса

Орієнтовний діапазон баса-октавіста (профундо)

М'які ліричні сопрано разом з народними голосами створюють незабутнє враження при виконанні пісень літературного походження. (прикл.12).

Тихо над річкою
Обробка Г.Верьовки

12 Помірно

Ти - хо   над   річ - ко - ю   в ні - чень -   ку   тем - ну - ю

спить за - ча - ро - ва - ний   ліс.

Народні грудні сопрано співають переважно в діапазоні ля-сі бемоль малої – ля-сі бемоль першої (сі бекар є перехідним, звучить надто крикливо). Вони відзначаються винятковою гнучкістю і використовуються як:

1. Солюючі (прикл.13);

Колискова з опери "Катерина"

Муз. М.Аркаса

Обробка для народного хору
О.Шпачинського

13 Tranguillo

Сопрано народне соло

Спи, мій лю - бий, спи, ди - ти - но, спи, не про - ки - дай - ся.

лю - лі, лю лі, лю - лі, - лю - лі

лю - лі, лю - лі, лю - лі, лю - лю - лі, -

The musical score for 'Tranguillo' is in 3/4 time and B-flat major. It features a soprano solo line and a three-part choir (Soprano, Alto, Tenor/Bass) arrangement. The lyrics are in Ukrainian and describe a lullaby.

2. В дуетах з альтом (прикл.14);

Цвіте терен

Обробка А.Авдієвського

14 (Помірно)

Помірно Хто в лю - бо - ві не зна - єть-ся, той го - ря не зна - є

Хто-в лю - бо - ві не зна - єть-ся, той го - ря не зна - є.

The musical score for 'Цвіте терен' is in 3/4 time and B-flat major. It features a duet with an alto and a three-part choir (Soprano, Alto, Tenor/Bass) arrangement. The lyrics are in Ukrainian and describe a love song.

Можуть бути:

– м'якими, ніжними в творах ліричного спрямування (прикл.15);

Плавай, плавай, лебедонько

15 Помірно, журливо

С А *mf*

Пла - вай, пла - вай, ле - бе - донь - ко, по си - ньо - му мо - рю.

Рос - ти, рос - ти, то - по - лень - ко, все вго - ру та вго(ру).

Detailed description: This is a musical score for a song. It features two staves of music. The top staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. It starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables across notes.

– сильними в розлогих поліфонічних піснях (прикл.16);

На городі верба рясна

16 Широко

С А *f* *f* Всі

Одна На го - ро - ді вер - ба ряс - - - на,

на го - ро - ді вер - ба ряс - на... Там сто - я - ла дів - ка крас - на.

Detailed description: This is a musical score for a song. It features two staves of music. The top staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. It starts with a forte (*f*) dynamic. The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables across notes.

Основою жіночого народного співу вважається грудний альт. Низький, красивий, соковитий голос застосовується як:

1. солюючий (прикл.17);
2. в заспівах і як нижній звуковий пласт у народному багатоголосі (див. попередні приклади);
3. гармонічна основа в творах жіночого акордово-гармонічного співу (прикл.12)

Більшість хорів (переважно професіональних) мають у репертуарі твори, які співаються окремими групами: жіночою, чоловічою, мішаною, що дозволяє їм виконувати твори етнофольклору.

Марина
Купальська пісня в обробці І. Сулими

17 Протяжно

С А *mf* *mf* Всі

Одна Та й пет - рів - ня - я зо - зу - лень ка,

ой, та й не куй ра - но по діб - ро(ві).

Detailed description: This is a musical score for a song. It features two staves of music. The top staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. It starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables across notes.

Чоловічий хор має більші виконавські можливості, на відміну від жіночого. Йому однаково доступні твори ліричні, суворо драматичні, героїчні, жартівливі тощо. Його робочий діапазон досить великий від *мі – фа* малої октави до *ля – сі бемоль* першої октави (прикл.18).

Сусідка

Обробка А.Александрова

18 Широко *ff*

Т
Ма - ю жін - ку мо - ло - ду, мо - ло - ду, не пу - щу і по во - ду, по во - ду:

Б
мог - ла би - ся вто - пи - ти, вто - пи - ти, му - сив би ся же - ни - ти, же - ни - ти.

Як в академічному хорі, він ділиться на високі і низькі голоси. Високі – тенори перші та другі, низькі – баритони, баси, баси октавісти (прикл.11). Сучасний чоловічий хор (або група народного хору) характеризується більш яскравою і гнучкою вокально-технічною досконалістю. Вона проявляється в умінні володіти різними манерами співу: щирою, розкутою народною та строго витриманою академічною.

В першому випадку співаються веселі, життєрадісні, маршоподібні (прикл.19),

Розпрягайте, хлопці, коні

19 Ходою *f*

Т
та й ля - гай - те спо - чи - вать. А я

Б
Роз - пря - гай - те, хлоп - ці, ко - ні,
пі - ду в сад зе - ле - ний, в сад кри - ни - чень - ку ко - пать. А я /пась.

або розлогі пісні “глибокого степового подиху” (прикл.20).

Ой літа орел

20 Широко

Гармонізація О.Шпачинського

Бас соло

mf Ой лі-та о - рел, лі-та си - зий по - під не - бе - са - ми.

Т Гу - ля Мак - сим, гу - ля - є бать - ко сте - па - ми я - ра - ми.

Б

У другому – ліричні інтимно-журливого настрою, пісні літературного походження, авторські пісні (прикл.21).

По садочку ходжу

Помірно

21 По са - доч - ку хо - джу,

Обробка В. Таловирі

Один *mp* Двоє

ко - ни - чень - ка во - джу.

Т *mf* Всі

Че - рез - рід - ну нень - ку не - жо - на - тий ход - жу.

Б

нень - ку ход - жу.

Тенори перші мають робочий діапазон від до *малої* до ля *першої октави* Найбільш раціонально їх використовувати в другій половині регістру *ля малої і ля першої*. Вони відзначаються рухливістю, гнучкістю, легше долають технічні труднощі і в хорі виконують основну мелодичну функцію. Тенори другі менш гнучкі, дещо обмежені в русі і повністю залежать від перших тенорів, виконуючи функцію втору. Їх робочий діапазон від *соль малої* до *мі-фа першої*. Компактно і виразно звучать в малій (особливо в другій її половині) октаві та на початку першої. Важко і напружено – в кінці діапазону. (див. прикл.11).

Баритони, як самостійна хорова партія, складають середину акорду, але нерідко виконують з басами одну хорову партію. Практичне застосування знаходять у заспівах, подібно до альтів у жіночому хорі. В піснях мішаного багатоголосся вони об'єднуються з тенорами і співають у верхньому регістрі. Їх робочий діапазон сягає півтори октави від *ля малої* до *мі-фа першої*. Найбільш яскраво звучить в межах *сі малої – ре першої*. Звуки верхнього регістру використовуються епізодично, в загальних хорових tutti в напружених драматичних кульмінаціях, закінченнях.

У сучасному народному хоровому виконанні, як і в академічному співі, бас є гармонічною основою акордового звучання. На відміну від народного багатоголосся він обмежений в ініціативі і цілком залежить від мелодії. Баси поділяються на центральних і басів октавістів (профундо). Робочий діапазон перших в межах *соль великої – до-ре першої*. В малій октаві – звучать без особливого напруження, долають різноманітні технічні труднощі (див. прикл.11).

Баси-октавісти – найнижчий чоловічий голос. Діапазон його досить широкий: від *соль контр октави* до *ля –сі малої*. Маючи м'який соковитий оксамитовий тембр, вони прикрашають звучання хору, надають йому своєрідного органоподібного забарвлення. Використовуються в творах повільних темпів, особливо ефектно звучать на витриманих

Реве та стогне Дніпр широкий

22

(Широко)

Слова Т.Г.Шевченка
Обробка А.Авдієвського

нотах, в закінченнях у великій і контроктаві (прикл.22).

Перекладаючи такі твори, необхідно застосувати цей голос з почуттям міри і доцільності, виходячи з характеру і змісту кожного з них.

Сучасний народний хор не замикається на вузькотематичному народно-пісенному матеріалі, а опановує як традиційні форми хорового письма – обробки, авторські твори народного напрямку (художні обробки та оригінальні твори А. Авдієвського, А.Пашкевича, І. Сльоти та інших композиторів та диригентів), так і класичні, неперевершені зразки обробок композиторів-класиків: М.Лисенка, К.Стеценка, М.Леонтовича, О.Кошиця, С.Людкевича, М.Колесси, В.Ступницького, Г.Верьовки та інших українських композиторів, великі полотна як, наприклад, хоровий концерт в трьох частинах “Дівич-сон” Ю.Алжнева, хорова опера-фієрія “Цвіт папороті” Є.Степановича, побудовані на принципах народного українського багатоголосся. (прикл.23).

Можна з впевненістю констатувати і практика це довела, що навіть самий високопрофесійний академічний хор не спроможний проспівати українські народні пісні в обробках видатних майстрів так, як це зробить народний хор, бо, незважаючи на красу академічного звучання, в нього немає того величезного набору виражальних засобів темброво – вокальної і звукової палітри, мелізматично – орнаментальної “скриньки”, котра в потрібний час відчиняється, розсипаючи свої діаманти, оздоблюючи пісню. Але для цього композитор – диригент народного хору повинен бути надзвичайно вправним майстром, здатним оживити

Дівич-сон

Музика Ю. Алжнева

(Фрагмент концерту для хору в трьох частинах)

23 (Marchiale)

(O...)

С I II

А I II

Т I II

Б I II

Ой ско-ро... Про-ки-нуть-ся...

Ой ско-ро... Про-ки-нуть-ся...

О... а...

Ско-ро... Лю-

ро... Світ бу-де Лю-

Ой ско-ро *tr* Світ бу-де *tr* Про-ки-нуть-ся

О... а...

tr Ой ско-ро... *tr* Про-ки-нуть-ся...

ди со-нце Бу-

чоловічі – тенори перші та другі, баритони, баси центральні та октавісти (прикл. 11).